

رادیو در میان اعراب

تجدید ساختار رادیو در چند کشور عربی خاورمیانه

ترجمه و تلخیص: کورش محمدی

پژوهشگر و کارشناس ارشد روان‌شناسی

اشاره

از زمان ظهور فناوری‌های نوین ارتباطات و اطلاع‌رسانی مانند کانال‌های اینترنت و ماهواره‌ای در دهه ۱۹۹۰ میلادی، چشم‌انداز کلی رسانه‌ها در کشورهای عربی در حال تغییر است. در همین حال اکثریت قریب به اتفاق رسانه‌های عربی با محدودیت‌هایی مواجه هستند که برنامه‌های آنها را متأثر می‌کند. در واقع، همان‌طور که یک صاحب‌نظر آمریکایی اشاره کرده است، در برخی از این کشورها مانند مصر، رسانه‌ها تنها به عنوان ابزاری برای بقای رژیم نگریسته می‌شوند. ظهور عصر دیجیتال با ایجاد و گسترش پایگاه‌های اینترنتی و کانال‌های ماهواره‌ای، امکان عبور از مرزها و تخطی از محدودیت‌ها را فراهم ساخته است. ظهور کانال خبری ۲۴ ساعته **الجزیره** در دوحه در سال ۱۹۹۶، بدون شک مهم‌ترین عامل این تجدید ساختار بوده است. این تجدید ساختار که گواه آن ظهور ایستگاه‌های FM غیردولتی و تغییر در قوانین مرتبط است، در حال تأثیرگذاری بر رادیوهای کشورهای عربی است. گزارش حاضر تلاشی است برای ترسیم نیمرخ از وضعیت امروز رادیو با تمرکز بر چند کشور خاورمیانه؛ کشورهای چون: فلسطین، لبنان، سوریه، مصر و اردن. هدف این مقاله اشاره به مهم‌ترین مباحث و چشم‌اندازهای فرایند تجدید ساختار و پیامدهای آن در این کشورهاست.

این مقاله با نگاهی به قوانین جدید مربوط به این بخش، مروری بر ایستگاه‌های رادیویی این کشورها دارد. باید در نظر داشت که ناهمخوانی‌ها و اختلافات زیادی میان فلسطین، لبنان، مصر و اردن وجود دارد. تاریخ و ساختارهای سیاسی، اهمیت و میزان اقلیت‌ها، تأثیر مذهب بر عملکرد هیئت حاکمه، آرایش‌های رادیکال و سطح سواد در این کشورها متفاوت است. این تفاوت‌ها تأثیر مستقیمی بر چگونگی و چشم‌انداز پخش رادیویی حتی پژوهش درباره آن در این کشورها می‌گذارد. برای نمونه، کنترل بر عرصه عمومی و فقدان شفافیت سیاسی و اجرایی در مصر، دسترسی به اطلاعات و اسناد رسمی را به شدت محدود کرده است. به علاوه، برخی رویدادها در این کشورها تحقیق و دسترسی به اطلاعات را حتی دشوارتر می‌کند؛ عواملی مانند: تنش در لبنان بعد از ترور رفیق حریری، محاصره غزه و محدودیت در رفت و آمدها که از سوی رژیم صهیونیستی تحمیل شده است.

اهمیت رادیو در جهان عرب

مردم در جهان عرب دسترسی محدود به روزنامه‌ها و مجلات دارند. برطبق گزارش سازمان توسعه جهانی در سال ۲۰۰۴، میزان سرانه روزنامه در جهان عرب ۵۳ نسخه برای هر ۱۰۰۰ نفر است. این رقم در کشورهای توسعه‌یافته ۲۵۸ نسخه برای هر ۱۰۰۰ نفر است. رسانه‌های نوشتاری در جهان عرب خاص افراد تحصیلکرده‌اند. پدیده‌ای که به‌ویژه درباره مصر صدق می‌کند؛ چرا که نسبت بزرگی از جمعیت آن بی‌سواد هستند. برعکس، بیش از نیمی از جمعیت در جهان عرب، به رادیو و تلویزیون دسترسی دارند. در اردن که ۱۰/۳٪ جمعیت آن بی‌سواد است، ۶/۳٪ منازل به اینترنت دسترسی دارند، ۱۹/۹٪ دارای رادیو هستند، ۹۷/۲٪ تلویزیون دارند و ۴۶/۹٪ دیش ماهواره دارند. در مصر حدود دو سوم جمعیت هر روز به رادیو گوش می‌دهند.

در فلسطین، پیمایشی بر روی ۱۱۸۴ فلسطینی مقیم کرانه باختری و غزه انجام شده است. مطابق نتایج این بررسی که در سال ۲۰۰۱ منتشر شد، ۳۶٪ مردم گفتند که نظری درباره برنامه‌های رادیویی ندارند، ۴۶٪ به اطلاعاتی که از طریق رادیو پخش می‌شد اعتماد داشتند، ۱۵٪ تا اندازه‌ای اعتماد داشتند و ۵٪ به این ایستگاه‌ها اعتماد نداشتند. در هر دو بخش کرانه باختری و غزه، با وجود شهرت تلویزیون، رادیو یکی از منابع مهم اطلاعات است و از بین رادیوها، **الجزیره** قطر طرفداران بیشتری دارد. در طول تجاوزات رژیم صهیونیستی، ایستگاه‌های محلی رادیو هم در اماکن عمومی و هم در منازل خیرهای مفیدی پخش می‌کنند. این ایستگاه‌ها اخبارهایی درباره حمله هوایی پخش می‌کنند و اغلب پیام‌هایی به بخش‌های اورژانس می‌فرستند.

جدا از اعداد و ارقام متفاوت، به‌طور کلی، تنها داده‌های کمی در مورد رادیو در جهان عرب وجود دارد و تحقیق در مورد شنوندگان و جامعه‌شناسی آنها تقریباً وجود ندارد. چنین نقصی به‌طور عمده به کمبود سازمان‌های زمینه‌یابی غیردولتی و مراکز تحقیقاتی تخصصی که به این موضوعات علاقه‌مند باشند بازمی‌گردد. با این همه در حال حاضر یک اجماع در حال شکل‌گیری است؛ اجماع درباره اینکه رادیو هنوز آینده‌نویدبخشی در جهان عرب دارد، هم به‌عنوان سرگرمی و هم به‌عنوان یک منبع اطلاعاتی. کانال‌های

میزان دسترسی به رادیو و تلویزیون در چهار کشور عربی

کشور	تعداد دستگاه‌های تلویزیون در ازای هر ۱۰۰۰ نفر
مصر (۲۰۰۲)	۲۲۹
اردن (۲۰۰۲)	۱۷۷
لبنان (۲۰۰۲)	۳۵۷
سوریه (۲۰۰۲)	۸۲

کشور	تعداد دستگاه‌های رادیو در ازای هر ۱۰۰۰ نفر
مصر (۱۹۹۷)	۳۳۹
اردن (۱۹۹۷)	۳۷۹
لبنان (۲۰۰۱)	۱۸۲
سوریه (۱۹۹۷)	۲۷۶

کشور	تعداد دستگاه‌های گیرنده ماهواره‌ای در ازای هر ۱۰۰۰ نفر
مصر	۱۱
اردن	۴۶
لبنان	۷۹
سوریه	۵۰

تلویزیونی ماهواره‌ای سرگرم‌کننده را می‌توان در اماکن عمومی مانند فروشگاه‌ها و کافه‌ها مشاهده کرد، اما رادیو در حال رشد و رقابت است و تلاش می‌کند جمعیت جوان را مجذوب خود کند. ظهور ایستگاه‌های رادیویی موسیقی FM و موفقیت‌های اخبار کوتاه و موسیقی در همین راستا قابل ارزیابی است.

ایستگاه‌های رادیویی غیردولتی و قوانین مرتبط به آنها

لبنان در جهان عرب نخستین کشوری است که در آن ایستگاه‌ها و کانال‌های رادیویی و تلویزیونی خصوصی مجاز به فعالیت هستند، اما صدور مجوز و ابطال آنها در اختیار دولت است. قوانین جدید رادیو و تلویزیون که در نیمه دوم دهه نود میلادی ارائه شده، به رسانه‌ها اختیاراتی داده است.

مصر

در کشور مصر هیچ چارچوب عمومی و قانونی در مورد پخش رادیویی وجود ندارد.

اردن

در کشور اردن قبل از اینکه قانون ایستگاه‌های رادیویی FM خصوصی به تصویب رسیده باشد، چندین ایستگاه رادیویی FM خارجی بیرون از هر چارچوب قانونی فعالیت می‌کردند؛ مانند: رادیوهای **BBC** و **MBC**. در حال حاضر قانون n71 مصوب سال ۲۰۰۰، این رادیوها را تحت پوشش قرار داده است که به‌طور خاص به ایستگاه‌ها و کانال‌های رادیویی و تلویزیونی زمینی و ماهواره‌ای اشاره دارد. این قانون با اجازه‌دادن به بخش خصوصی امکان جذب سرمایه‌گذاران را فراهم کرده است. مطابق این قانون کمیسیون رادیو و تلویزیون می‌تواند مجوز لازم را برای راه‌اندازی این ایستگاه‌ها و کانال‌ها صادر کند. این نهاد تحت قانون n71 ایجاد شده است. در فرم تقاضای مجوز لازم است نحوه تأمین بودجه ایستگاه و توانایی متقاضی درج شود، وسایل و تجهیزات مورد نیاز لیست شود و دیدگاه ویرایش مدنظر توصیف شود. این قانون حداکثر زمان بررسی یک تقاضا را برای کمیسیون مذکور، ۶۰ روز ذکر کرده است. بر طبق قانون یک ایستگاه رادیویی باید یک مدیر تمام‌وقت اداری را نیز به سازمان معرفی کند که سابقه جزایی نداشته باشد، باتجربه بوده و به زبان اصلی مورد استفاده در رسانه مسلط باشد.

این قانون به ایستگاه رادیویی فرصت می‌دهد تا یکسال بعد از دریافت مجوز فعالیت خود را آغاز کند و اگر طی این مدت رسانه نتواند فعالیت خود را شروع کند، مجوز آن باطل می‌شود. در صورتی که تقاضای ارائه‌شده برای مجوز توسط کمیسیون رد شود، قانون کمیسیون را ملزم به توجیه تصمیم گرفته‌شده نمی‌کند. در سال ۲۰۰۳، طی حکم پادشاه، تولید و پخش برنامه‌هایی که به موارد زیر آسیب وارد کند، ممنوع اعلام شد: باورهای مذهبی، ارزش‌های ملی، میراث و اتحاد جامعه اردن، اخلاقیات و نظم عمومی و همچنین حقوق شهروندی.

در این حکم میزان مالیات ایستگاه‌های رادیویی FM با فرستنده‌های کمتر از پنج کیلووات، ۲۵۰۰۰ دینار برای منطقه امان، ۱۵۰۰۰ دینار برای منطقه زرقا و ایربد و ۱۰۰۰۰ دینار برای بقیه کشور اعلام شد. ایستگاه‌های رادیویی FM که به یک رادیویی بیگانه تعلق داشته باشند و در خاک اردن فرستنده کار بگذارند، باید ۲۰۰۰۰ دینار مالیات برای منطقه اردن و ۱۰۰۰۰ دینار برای بقیه کشور بپردازند. اگر ایستگاه موردنظر برنامه‌های سیاسی یا اخبار پخش کند به مالیات آن ۵۰٪ اضافه می‌شود.

لبنان

لبنان در منطقه خاورمیانه، نقش پیشگام را بازی می‌کند. در این کشور رادیو و تلویزیون توسط یک قانون اختصاصی کنترل می‌شوند. قانون n382 مصوبه سال ۱۹۹۴ توسط شورای وزیران تصویب و در نشریات منتشر شد. هدف این قانون نظم‌دهی به پخش رادیویی و تلویزیونی است؛ از فنون و ابزارها گرفته تا شان و نام رسانه. امروزه تأسیس یک ایستگاه رادیویی در خاک لبنان به مجوز نیاز دارد. این قانون تصریح می‌کند که مجوز صادرشده تا شانزده سال معتبر است و می‌توان با ارائه یک درخواست طی مدت سه‌سال قبل از اتمام مدت اعتبار مجوز، آن را تمدید کرد. این قانون تصریح می‌کند که رادیو و تلویزیون نباید برنامه‌ای پخش کنند که منجر به بهبود روابط با دشمن صهیونیست شود.

طبق ماده ۱۲ این قانون، هر بنگاه سمعی و بصری می‌تواند فقط یک ایستگاه رادیویی و تلویزیونی داشته باشد. قانون، ایستگاه‌های رادیویی را به چهار گروه تقسیم می‌کند:

– **گروه اول:** ایستگاه‌های رادیویی که همه

نوع برنامه اعم از اخبار و برنامه‌های سیاسی پخش می‌کنند؛

– **گروه دوم:** ایستگاه‌های رادیویی که همه نوع برنامه به‌جز اخبار و برنامه‌های سیاسی پخش می‌کنند.

– **گروه سوم:** ایستگاه‌های رادیویی دیجیتال که فقط برای مشتریانی که تجهیزات خاصی دارند قابل دریافت هستند.

– **گروه چهارم:** ایستگاه‌های رادیویی بین‌المللی که مستلزم استفاده از ماهواره هستند و از مرزهای لبنان فراتر می‌روند.

این قانون تصریح می‌کند که هر ایستگاه رادیویی یا تلویزیونی باید یک مدیر معرفی کند که حداقل برای پانزده سال ملیت لبنانی داشته باشد.

قانون و سازمان‌های رادیویی گروه اول

قانون تصریح می‌کند که ایستگاه رادیویی گروه اول باید به افراد و گروه‌های اجتماعی احترام بگذارد، تولیدات هنری لبنان را ترویج و تشویق نماید، رقابت آزاد و حرفه‌ای میان ایستگاه‌های رادیویی مختلف را تضمین کند و یک جدول پخش (کنداکتور) زمانی حساب‌شده و منعطف برای برنامه‌سازی را در پیش گیرد که با گروه سنی مخاطب موردنظر متناسب باشد و از اخلاقیات عموم و پیوندهای خانوادگی محافظت کند. قانون برای تحقق این موارد، سازمان‌های رادیویی را دعوت می‌کند تا پخش آزاد و نظرات گوناگون را تضمین کنند، حقوق بشر را رعایت کرده، از نظم عمومی حراست کنند و برنامه‌هایی را پخش نمایند که ممکن است به بهبود روابط با دشمن صهیونیست منجر شود؛ برنامه‌هایی که می‌تواند درگیری‌های مذهبی و تخاصم به‌وجود آورد و هر چیزی که می‌تواند جامعه و به‌ویژه کودکان را تشویق به تجاوز اخلاقی و فیزیکی کند.

شرکت متقاضی مجوز به لحاظ قانونی باید یک کمپانی لبنانی باشد و این کمپانی حق ندارد دارای بیش از یک کانال تلویزیونی و یک ایستگاه رادیویی به صورت همزمان باشد. همه سهام‌داران باید مشخص و جملگی [باید] لبنانی باشند. اگر سهام‌داران لبنانی نباشند، باید کمپانی‌های لبنانی باشند. علاوه بر این، قوانین و مقررات داخلی سازمان تصریح می‌کند که هیچ شخص یا شرکتی نمی‌تواند بیش از ۱۰٪

بنا به دلایل متعددی مانند: ضعف قانون‌گذاری در مورد پخش رادیویی، وجود ایستگاه‌های غیرمجاز، پیچیدگی سازمان‌داری رادیو، ماهیت بی‌دوام قوانین مربوطه، آسیب‌پذیری مفرط ایستگاه‌های رادیویی در برابر تهدیدها و فقدان یک سیستم شفاف، مطالعه جامع اوضاع موجود در کشورهای عربی با دشواری‌های زیادی روبه‌روست.

جدا از این جنبه‌های فنی، سازمان‌های پخش رادیویی طبقه اول باید چند قانون برنامه‌سازی خاص را رعایت کنند:

یک سازمان پخش رادیویی گروه اول باید حداقل ۱۸ ساعت در روز برنامه پخش کند و سالانه حداقل ۶۷۰۱ ساعت برنامه‌سازی منطقه‌ای بر طبق تقسیم‌بندی زیر داشته باشد:

- اخبار: ۴۰۰ ساعت؛
- سیاسی: ۱۰۴ ساعت؛
- فرهنگی: ۷۸ ساعت؛
- آموزشی: ۲۶ ساعت؛
- زنان و خانواده: ۲۶ ساعت؛
- کودکان: ۵۲ ساعت؛
- محیط: ۲۶ ساعت؛
- سلامت: ۲۶ ساعت؛
- ورزش: ۵۲ ساعت؛
- جوانان: ۵۲ ساعت؛
- سرگرمی و بازی: ۱۰۴ ساعت؛
- نمایش رادیویی: ۲۶ ساعت؛
- روستایی و کشاورزی: ۵۲ ساعت؛
- اقتصاد: ۵۲ ساعت.

بر طبق قانون، اگر ایستگاه رادیویی بیش از ۱۸ ساعت در روز برنامه پخش می‌کند، باید حداقل چهار بولتن خبری پخش کند.

بر طبق قانون، پخش مراسم روز استقلال اجباری است و از طرف دیگر پخش زنده تشریفات سیاسی بدون اجازه مقتضی ممنوع است. قانون، ایستگاه‌های رادیویی را ملزم می‌کند که زمانی را به مسائل مربوط به خانواده اختصاص دهند تا رابطه میان اعضای خانواده مستحکم شود. علاوه بر این رادیو باید توجه خاصی به زنان داشته باشد، به طوری که یاری کند تا زنان نقش خود را در جامعه به انجام رسانده، بهزیستی خانواده را تضمین کنند. دست آخر اینکه همه ایستگاه‌های رادیویی باید هر روز در ابتدا و انتهای پخش برنامه‌های خود سرود ملی را پخش کنند.

قانون و سازمان‌های گروه دوم

ایستگاه‌های رادیویی گروه دوم اغلب مانند ایستگاه‌های رادیویی گروه اول هستند. تفاوت آنها بیشتر در مورد مسائل و موضوع‌های برنامه‌سازی است؛ مانند: حداقل ساعات پخش برنامه و میزان برنامه‌های محلی. ایستگاه رادیویی گروه دوم باید حداقل ۱۰۷۶ ساعت در سال را به ساخت برنامه‌های محلی اختصاص

مجموع سهام شرکت را داشته باشد و در عین حال حق ندارد در بیش از یک کمپانی سهام‌دار باشد. ایستگاه رادیویی همچنین ملزم است که لیست تمام سهام‌داران و میزان سهم هر یک را در نشریه رسمی منتشر کند. خرید و فروش سهام بدون اجازه قبلی از شورای وزیران ممنوع است. تقاضانامه مجوز باید دارای دلایلی باشد که ظرفیت سازمان را برای فراهم کردن تمام هزینه‌های مورد نیاز در سال اول بعد از اعطای مجوز نشان دهد. سازمان باید یک مدیر برنامه‌سازی تمام‌وقت را مشخص کند که مدرک دانشگاهی داشته باشد و آن مدرک اولاً از سوی مراجع ذی‌صلاح به رسمیت شناخته شود و ثانیاً به حیطة کاری او مرتبط باشد.

در سطح تکنیکی، از ایستگاه رادیویی درخواست می‌شود تا مستندات و مطالعات فنی مربوط به اختصاص فرکانس‌های مورد نیاز را به وزارت پست و ارتباطات راه دور ارائه کند تا در برد بین‌المللی ثبت فرکانس‌ها درج شود. قانون به‌منظور توانمند کردن دولت برای نظارت بر محتوای برنامه‌های رادیویی، سازمان‌های مرتبط را ملزم می‌کند تا همه برنامه‌های رادیویی زنده را ضبط و به مدت ۳۰ روز از زمان پخش آرشیو کنند. سازمان موردنظر مسئولیت ارائه برنامه ضبط‌شده به مراجع مقتضی را طی این دوره برعهده دارد.

همچنین، قانون سازمان رادیو را ملزم می‌کند تا به‌صورت دائمی کنترل کیفیت امواج را در مراحل مختلف از استودیو و واحدهای تولید تا فرستنده‌های کارگذاشته‌شده در مناطق مختلف تحت نظر داشته باشد. بر طبق قانون، شورای وزیران باید با انتشار مجوز و با مشخص کردن فرکانس و منطقه جغرافیایی، به ایستگاه رادیویی اجازه بدهد پخش برنامه‌های خود را آغاز کند. این تصمیم براساس پیشنهاد وزیران اطلاعات و ارتباط از راه دور گرفته شده است. مجوز مورد نیاز برای استفاده از فرکانس‌ها و تجهیزات ارتباطی از وزارت پست و ارتباطات راه دور کسب می‌شود. قانون شرایطی را وضع کرده است که براساس آن نوع فرستنده مورد استفاده با اهداف و گروه آن هماهنگ باشد. قانون همچنین مختصات فنی مورد نیاز برای پخش FM و حتی مؤلفه‌هایی مثل نوع مدولاسیون و پهنای باند صدا را مشخص کرده است.

سازمان‌هایی که قانون را زیرپا می‌گذارند؛ و
- پیگیری تقاضاهای مجوز ارائه‌شده به شورای
وزیران در مورد تأیید یا رد تقاضانامه‌هاست.

فلسطین

یکی از دلایل مهم رشد رادیوهای غیردولتی در
کرانه باختری و نوار غزه بعد از پیمان اسلو در
سال ۱۹۹۳، نبود قانون در مورد پخش رادیویی
است. از سپتامبر سال ۲۰۰۴، پخش رادیویی
در فلسطین به لحاظ نظری و قانونی با حکم
شورای وزیران تنظیم می‌شود. این حکم به
شرایط اعطای مجوز به ایستگاه‌های رادیویی
و کانال‌های تلویزیونی می‌پردازد و وزیرانی را
مسئول بررسی تقاضاها نموده است. جنبه‌های
فنی؛ مانند فرکانس‌ها، فرستنده‌ها و... به وزارت
ارتباطات و فناوری اطلاعات و مباحث محتوایی
به وزارت اطلاعات واگذار شده است. وزارت
داخلی فرم‌های تقاضانامه را صادر کرده، به
مسائل امنیتی توجه دارد و قانونی بودن سرمایه
سازمان را بررسی می‌کند.

کمیسیونی مرکب از اعضای هر سه وزارتخانه
ذکرشده تصمیم نهایی را در مورد رد یا پذیرش
تقاضانامه‌ها می‌گیرد. این تقاضانامه‌ها باید دو
نوع مجوز داشته باشند: مجوز اول، فنی است
که از وزارت ارتباطات گرفته می‌شود و مجوز
دوم، حرفه‌ای است و از وزارت اطلاعات کسب
می‌شود.

برطبق قانون، دارنده ایستگاه رادیویی باید
دارای ملیت فلسطینی و ساکن فلسطین باشد.
مدیر ایستگاه نیز باید پنج‌سال تجربه کاری و
مدرک دانشگاهی داشته باشد. برطبق قانون، هر
ایستگاه رادیویی باید حداقل شش ژورنالیست
استخدام کند. ۴۰٪ محتوای برنامه‌ها را باید
برنامه محلی تشکیل دهد و تبلیغات نباید بیش از
هشت دقیقه در ساعت طول بکشد. برطبق قانون،
«هر ایستگاه رادیویی به تقویت سیاست‌های ملی
یاری می‌رساند». این قانون، حق نظارت دولت
فلسطین را بر ایستگاه‌های رادیویی و کانال‌های
تلویزیونی تضمین می‌کند. قانون، هزینه مجوز و
مالیات سالانه استفاده از فرکانس‌ها را نیز معین
کرده است که در حال حاضر معادل ۱۲۰۰ یورو
است.

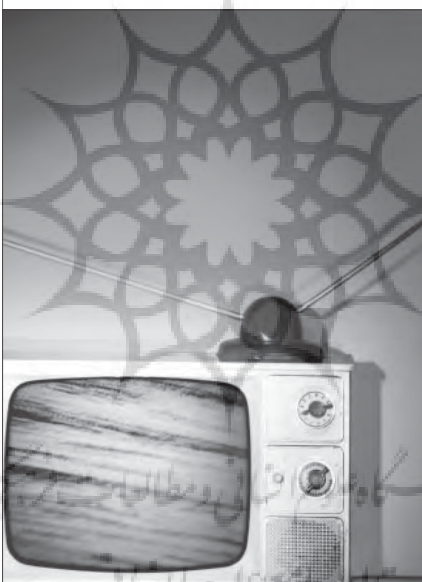
دهد. تقسیم‌بندی برنامه‌های چنین ایستگاه‌هایی
به شرح زیر است:

- برنامه‌های مستند در حیطه اهداف ایستگاه:
۴۰۰ ساعت؛

- برنامه‌ها در حیطه تخصصی ایستگاه: ۱۰۴
ساعت.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، ایستگاه
رادیویی گروه دوم اخبار یا برنامه‌های سیاسی
پخش نمی‌کند و اخبار آنها باید مربوط به حیطه
تخصصی آنها باشد.

حق مجوز ایستگاه‌های رادیویی گروه اول
۱۲۵ میلیون پوند لبنانی و مبلغ اجاره سالیانه
برای استفاده از فرکانس اختصاص داده‌شده ۲۵
میلیون پوند لبنانی است. حق مجوز ایستگاه
رادیویی گروه دوم نیز ۵۰ میلیون پوند و اجاره
سالیانه فرکانس آن ۱۵ میلیون پوند لبنان است.

در هر دو بخش کرانه
باختری و غزه، با وجود
شهرت تلویزیون، رادیو
یکی از منابع مهم اطلاعات
است و از بین رادیوها،
الجزیره قطر طرفداران
بیشتری دارد. در طول
تجاوزات رژیم صهیونیستی،
ایستگاه‌های محلی رادیو
هم در اماکن عمومی و هم
در منازل خبرهای مفیدی
پخش می‌کنند. این ایستگاه‌ها
اخطارهایی درباره حمله
هوایی پخش می‌کنند و
اغلب پیام‌هایی به بخش‌های
اورژانس می‌فرستند.

ملاحظه می‌شود که ایستگاه رادیویی سیاسی
گران‌قیمت‌تر از ایستگاه رادیویی سرگرمی است.

نهاد تنظیم‌کننده: شورای ملی رادیو و تلویزیون

این شورا نهادی مشاوره‌ای است و تحت قانون
۱۳۸۲ مصوبه ۴ نوامبر ۱۹۹۴ به وجود آمده
است. این شورا شامل ۱۰ عضو است که به‌طور
مساوی از سوی شورای وزیران و مجلس ملی
معرفی می‌شوند. وظایف این شورا شامل:

- ارائه توصیه‌هایی بر پایه تصریحات قانون به
سازمان‌های پخش رادیویی و تلویزیونی؛
- بررسی توصیه‌هایی برای مقابله با

مروری گذرا بر پخش رادیویی در کشورهای مورد مطالعه لبنان

در دسامبر ۱۹۳۸ فرانسه اولین ایستگاه دائمی پخش رادیویی را در لبنان به نام رادیو **اربيت** راه اندازی کرد. این ایستگاه بعد از **رادیو قاهره** دومین ایستگاه رادیویی خاورمیانه بود. دو سال بعد از استقلال لبنان در سال ۱۹۴۳، **رادیو اربيت** تبدیل به **رادیوی ملی لبنان** شد و تا سال ۱۹۷۵ انحصار خود را حفظ کرد. این رادیو تأثیری عمیق بر بسیاری از روزنامه‌ها گذاشت. بعد از این تاریخ و با آغاز جنگ داخلی، حدود ۱۵۰ ایستگاه غیردولتی اغلب مذهبی، خارج از هر چارچوب قانونی به راه افتادند. با پایان درگیری‌ها در سال ۱۹۸۹، چارچوب‌های جدید وضع شدند. در سال ۱۹۹۴ قانونی در مورد پخش رادیویی و تلویزیونی تصویب شد. الزام این قانون جهت دریافت مجوز قبل از آغاز به کار باعث کاهش تعداد ایستگاه‌های موجود شد. در واقع ایستگاه‌های معدودی بر طبق قانون توانستند مجوز دریافت کنند.

در حال حاضر لیست ایستگاه‌هایی که مجوز پخش کسب کرده‌اند به عبارت زیر است:

ایستگاه‌های رادیویی گروه اول

- رادیو **NBC** نزدیک به نهضت امل؛
- رادیو **اوربنت**: متعلق به خانواده رفیق حریری؛

- **صوت الشباب**: نزدیک به حزب کمونیست؛

- **صوت الغد**؛

- **صوت لبنان**؛

- رادیو **النور**؛

- **صوت الوطن**؛

- **جامعه بین المللی**؛

- **صدای بیروت و لبنان**؛

- رادیو **مونت لبنان**؛

- رادیو **الفجر ثانی**.

ایستگاه‌های رادیویی گروه دوم

- **البشیر**؛

- رادیو **دلثا**؛

- **سون موزیک**؛

- رادیو **اسکوپ**؛

- **فیم FM**؛

- **لبنان استار**؛

- **پاکس FM**؛

- رادیو **وان**؛

- **میکس FM**؛

- **لایت FM**؛

- **فرانس FM**؛

- **نوستالژی FM**؛

- رادیو **استرایک**؛

- **صوت فان**؛ و

- **MBS**

[به‌خاطر تعداد بسیار زیاد ایستگاه‌های رادیویی لبنان، تنها نام مهم‌ترین آنها آورده شده است.]

فلسطین

ایستگاه‌های رادیویی فلسطین در کرانه باختری و غزه بعد از توافق سپتامبر ۱۹۹۳ و تأسیس دولت خودگردان فلسطین آغاز به کار کردند. دولت فلسطین به سرعت ایستگاه رادیویی خود را با نام **صدای فلسطین** و یک کانال تلویزیونی به راه انداخت. رادیو **صدای فلسطین** حدود ۱۵۰ کارمند دارد.

رژیم صهیونیستی تا قبل از این تاریخ، وجود سکنه فلسطینی را در خارج از بیت‌المقدس منکر می‌شد و متعاقب آن، حق انتشار روزنامه یا تأسیس ایستگاه رادیویی یا تلویزیونی را در خارج از این منطقه سلب می‌کرد. از این‌رو، نشریات فلسطینی موجود در بیت‌المقدس منتشر می‌شدند و حتی جنبش حماس تا قبل از تأسیس تشکیلات خودگردان فلسطین روزنامه‌ای نداشت. در قراردادی که میان رژیم صهیونیستی و فلسطینی‌ها امضا شد، اشاره‌ای به حاکمیت بر امواج نشده بود. بنابراین چیزی درباره کنترل استفاده از فرکانس‌ها وجود نداشت.

ایستگاه‌های رادیویی غیردولتی در کرانه باختری

هفده ایستگاه رادیویی غیردولتی با مجوز قانونی در کرانه باختری وجود دارند که این رقم دائماً در حال تغییر است:

- رادیو **امواج**؛

- رادیو **اجیال**؛

- رادیو **بتله‌ایم**؛

- رادیو **ایسیس (ISIS)**؛

- رادیو **هبرون**؛

- رادیو **مرح**؛

- **الهوریا هبرون**؛

- **النورات**؛

- رادیو **طریق المحبه**؛

- رادیو **نابلس**.

ایستگاه‌های رادیویی در غزه

ایستگاه‌های رادیویی در غزه پدیده‌ای جدید هستند. تا قبل از ۱۹۹۴ تنها ایستگاه‌های قابل دریافت، ایستگاه‌های رادیویی رژیم صهیونیستی بودند. امروزه تعداد زیادی رادیوی غیردولتی در غزه وجود دارند که اغلب آنها مرتبط به سازمان‌های سیاسی فلسطین هستند. همه این ایستگاه‌ها در شرایط بسیار ناپایداری قرار دارند. معروف‌ترین این ایستگاه‌ها عبارت‌اند از:

- **صوت العمال**؛ نزدیک به اتحادیه کارگران فلسطین؛

- **صوت الشباب**؛ نزدیک به فتح؛

- رادیو **الهوریا**؛ نزدیک به فتح؛

- **صوت الایمان**؛

- رادیو **الوان**؛ نزدیک به تشکیلات خودگردان فلسطین؛

- **صوت غزه**؛ نزدیک به تشکیلات خودگردان فلسطین؛

- **المنار**.

اردن

اولین مجوز ایستگاه رادیویی خصوصی در اردن در سال ۲۰۰۳ صادر شد. در سال ۲۰۰۵ کمیسیون سمعی و بصری، ۱۴ مجوز دیگر صادر کرد. در حال حاضر هشت ایستگاه رادیویی کار خود را آغاز کرده‌اند:

- **Mood FM**؛ این رادیو به کمپانی تبلیغاتی التواریس تعلق دارد و اکثر مساحت امان را تحت پوشش قرار می‌دهد.

- **Play FM**؛ به کمپانی الحدیث تعلق دارد و اکثر مساحت امان را تحت پوشش قرار می‌دهد.

- **مزاج FM**؛ متعلق به کمپانی شبکه است و اکثر مناطق امان را تحت پوشش قرار می‌دهد.

- رادیو **Beat**؛ به کمپانی التواریس تعلق دارد.

- **اهلن FM**؛ متعلق به کمپانی الدیقااست.

- **صوت الغد**؛ یک ایستگاه رادیویی لبنانی که متعلق به یک کمپانی ثبت‌شده در اردن است.

- رادیو **روتانا**؛ متعلق به کمپانی روتانااست؛ یک شرکت معروف رادیویی و تلویزیونی که چندین کانال ماهواره‌ای را اداره می‌کند و متعلق به سعودی‌های ثروتمند است.

- **صوت المجتمع**؛ این رادیو وقف جامعه

مدنی است.

اردنی‌ها علاوه بر دریافت ایستگاه‌های خصوصی می‌توانند ایستگاه‌های رادیویی **Sawa** و **BBC** و **مونت کار لو** را بر روی موج FM دریافت کنند.

ایستگاه‌های رادیویی دولتی

اردن سه ایستگاه رادیویی دارد که بر روی موج FM و AM پخش می‌شوند. در سال ۱۹۹۴ یک ایستگاه رادیویی عمومی بر روی موج FM راه‌اندازی شد. این ایستگاه گزیده اخبار را هر نیم‌ساعت و موسیقی را از ساعت ۲۰ تا هفت صبح پخش می‌کند.

سرویس رادیویی فرانسوی اردن در سال ۱۹۹۲ آغاز به کار کرد و در حال حاضر ۱۳ ساعت

رادیو در حال رشد است و تلاش می‌کند جمعیت جوان را مجذوب خود کند. ظهور ایستگاه‌های رادیویی موسیقی FM و موفقیت‌های اخبار کوتاه و موسیقی در همین راستا قابل ارزیابی است.

در روز و دو قسمت برنامه پخش می‌کند:
الف- موسیقی: از ساعت ۷ صبح تا ۱۱ و ۱۶ تا ۲۰؛

ب- برنامه‌های متنوع به همراه موسیقی: از ساعت ۱۱ تا ۱۶.
این ایستگاه سه بولتن خبری تولید می‌کند که در ساعات ۷:۳۰ صبح، ۱۳ و ۱۸:۳۰ پخش می‌شوند.

مصر

ایستگاه‌های رادیویی مصر بر روی امواج FM، AM و موج کوتاه پخش می‌شوند. ایستگاه‌های رادیویی ملی بیش از ۳۰۰ ساعت برنامه در روز پخش می‌کنند. نخستین ایستگاه رادیویی جهان عرب، در مصر افتتاح شد. این ایستگاه از سوی انگلستان در ۱۹۲۶ راه‌اندازی شد. در سال ۱۹۳۲،

وزیر اطلاعات وقت تصمیم گرفت قانون جدیدی برای سازمان‌دهی پخش رادیویی تصویب کند. این اقدام تلاشی برای مقابله با اشغال انگلستان بود. او تمام ایستگاه‌های موجود را غیرقانونی خواند.

در همان سال قراردادی با یک شرکت انگلیسی برای راه‌اندازی یک ایستگاه رادیویی جدید به امضا رسید و این ایستگاه به‌طور رسمی در ۳۱ می ۱۹۳۴ آغاز به کار کرد. این ایستگاه رادیویی در جهان عرب پیشگام بود. قرارداد با این شرکت در سال ۱۹۴۳ تمدید شد، اما به‌خاطر مقاومت فزاینده مصری‌ها و کاهش تأثیر انگلستان در جهان عرب بعد از جنگ جهانی دوم، این قرارداد در سال ۱۹۴۷ تعلیق و ایستگاه رادیویی کاملاً مصری شد. **رادیو مصر** بعد از انقلاب ۱۹۵۲ وارد عصر طلایی خود شد.

در سال ۱۹۸۱ **رادیو ملی مصر** چند سرویس داشت که بارزترین آنها عبارت بودند از:

- البرنامج العام (رادیوی عمومی)؛

- صوت العرب؛

- الثقافیه؛

- التجاری؛

- المحليات؛

- المواجهات.

شبکه محلی از ۱۱ سرویس رادیویی تشکیل می‌شود که قسمت‌های مختلف کشور مصر را تحت پوشش قرار می‌دهند.

ایستگاه‌های رادیویی غیردولتی

دولت مصر به تازگی به دو ایستگاه رادیویی مجوز پخش داده است که هر کدام از این ایستگاه‌ها دارای هشت نفر کارمند هستند:

- **نجوم:** یک ایستگاه پخش موسیقی به زبان عربی؛

- **نایل:** یک ایستگاه پخش موسیقی به زبان انگلیسی.

هر دوی این ایستگاه‌ها به گروه خبری **Good News** تعلق دارند که روزنامه‌های متعددی مانند **العالم** و **اليوم** را اداره می‌کنند.

سوریه

پخش رادیویی در کشور سوریه رشد زیادی نداشته است. از سال ۲۰۰۲، چند ایستگاه FM موسیقی و تجاری غیردولتی به‌وجود آمده‌اند. در سال ۲۰۰۳، دو ایستگاه غیردولتی مجوز دریافت کردند: **المدینه** و **العربیه**.

این ایستگاه‌ها اجازه پخش اخبار ندارند. در سپتامبر ۲۰۰۵، نخست‌وزیر وقت سوریه، ناجی اتاری، به چهار ایستگاه رادیویی تجاری مجوز داد:

- **سوریه الغد؛**

- **استایل FM؛**

- **ملودی FM؛**

- **فراح FM.**

در دسامبر ۲۰۰۵، یک کانال تلویزیونی خصوصی به نام **الشمس** شروع به پخش برنامه کرد. براساس اعلام منابع رسمی، نه کانال تلویزیونی دیگر نیز در حال کسب مجوز هستند. سوریه سه ایستگاه رادیویی دولتی دارد:

- **رادیو جمهوری عربی سوریه؛**

- **رادیو داماسکوس (دمشق)؛**

- **رادیو الشباب.**

نکته پایانی

همان‌طور که گفته شد، از آغاز هزاره جدید در کشورهای سوریه، لبنان، فلسطین، مصر و اردن، ایستگاه‌های رادیویی غیردولتی بر روی موج FM شروع به پخش برنامه کرده‌اند. این ایستگاه‌ها که با منابع مالی، زمینه سیاسی و چارچوب قانونی بسیار متفاوتی کار می‌کنند، انحصار دولتی بر رادیو را در این کشورها به پایان رسانده، در جهت رقابت بیشتر و ارتقای کمی و کیفی برنامه‌ها حرکت می‌کنند. از آنجا که پخش رادیویی در این کشورها در حال تغییر است، بررسی حاضر باید به عنوان یک طرح مقدماتی نگریسته شود. از طرف دیگر، بنا به دلایل متعددی مانند: ضعف قانون‌گذاری در مورد پخش رادیویی، وجود ایستگاه‌های غیرمجاز، پیچیدگی سازمان‌داری رادیو، ماهیت بی‌دوام قوانین مربوطه، آسیب‌پذیری مفرط ایستگاه‌های رادیویی در برابر تهدیدها و فقدان یک سیستم شفاف، مطالعه جامع اوضاع موجود در کشورهای ذکر شده با دشواری‌های زیادی روبه‌روست که پژوهشگران آینده این حیطه باید مدنظر داشته باشند.

پی‌نوشت:

این مقاله خلاصه‌ای است از ترجمه گزارش مؤسسه پانوس پاریس با عنوان «تجدید ساختار پخش رادیویی در کشورهای عربی» که در سال ۲۰۰۶ میلادی منتشر شده است.